

KOVÁCS JÓZSEF

SINKÓ ERVIN MAGYAR NYELVŰ LEVELEI MIROSLAV KRLEŽÁHOZ¹

A Sinkó-kutató Bosnyák István (1940–2009) emlékének

A Sinkó–Krleža levelezés könnyen megragadhatott volna az egyoldalú – Krležától megválaszolatlanul hagyott – alkalmi üdvözlések szintjén. Az üdülőhelyekre és üdülőhelyekről küldött táviratok, képeslapok arra szolgáltak, hogy kellő alázattal biztosítsák a Mestert küldőjük töretlen hűségéről, felhívják figyelmét létezésére és megpróbáljanak egyfajta elismerést kieszközölni számára. Például említhetjük a Baška Vodáról küldött táviratot, amelyben Sinkó köszönetét fejezi ki („Hvala Vam”) Krležának talán a fürdő vizéért, vagy mert felhívta figyelmét erre a helyre, nem tudhatjuk pontosan.²

E magatartás gyökerét talán a Krležához írt első, a Sinkó-hagyatékban talált – s ezért feltehetően el sem küldött – levelében³ találhatjuk meg, amelyben a „Lieber, verehrter, guter Freund” megszólítás után felteszi a kérdést, hogy szabad-e Önt barátomnak szólítani: „Nicht war, ich darf Sie als Freund ansprechen?” – ez a kérdés azonban megválaszolatlan maradt, és Krleža soha nem érezte, hogy szorosabb, baráti kapcsolatot kívánna létesíteni vele. A kért támogatást, a bevezetést a jugoszláviai irodalmi életbe azonban megkapta az ország legtekintélyesebb írójától, aki írói tekintélyét még növelni is tudja a titoista Jugoszláviában, amikor többek között az írói címet is a partizánhadsegregben való szolgálat elismeréseként osztogatták.

1959-ben Sinkót tiszteletbeli, rendes egyetemi tanárrá (honorarni redni profesor) nevezik ki az újvidéki egyetem újonnan szervezett magyar tanszékére. Sinkó október 21-én tartja székfoglaló előadását s erről a következő levélben értesíti Krležát:

Kedves és igen kedves Krleža,

eddig minden jónak mutatkozik, jobbnak, mint rossz perceimben gondoltam. Részleteket majd, remélhetőleg mielőbb, előszóban – ezúttal csak emlékeztetni akarom létezésre és ígéretére, hogy hamarosan meglátogat bennünket. A Polja valóban rokonszenves társasága szívdobogva várja – de Mici és én is, akik kevésbé rokonszenvesek va-

¹ A zágrábi Nemzeti Könyvtárban őrzött Krleža-hagyaték 26 tételt tartalmaz Sinkó neve alatt: 4 táviratot, 8 képeslapot és 14 – köztük 8 magyar nyelven írt – levelet. Mivel a hagyaték az író akaratának megfelelően halála után 25 évig nem volt kutatható, az itt közölt levelek kényszerűen kimaradtak a Sinkó-levelezéskötetből.

² Sinkó távirata Krležának 1953. július 11-én.

³ Az első találkozásról lásd SINKÓ Ervin, *Honfoglalás előtt*, Újvidék, Forum, 1976, 10–11.; a levélváltásról: SINKÓ Ervin *Levelezése* (a továbbiakban: SL), Bp., Argumentum, 2001, I, 329–330. sz. levél.

gyunk, szintén nagyon várjuk, Telefonunk állítólag már a napokban lesz, és egyelőre csak a címünket közölhetem: Čirpanova 47.

Mindkettőnk nevében szeretettel várja

Sinkó.

Novi Sad, 1959. okt. 25.

Kérem, ne felejtse el, ugyancsak mindkettőnk nevében üdvözölni Brelát.

Az értesítésre Krleža azonnal válaszol.⁴ Hangja udvarias, de inkább kioktató, mint elismerő. Az itt közölt fogalmazvány a Sinkó-levél első lapjának hátoldalán található:

Kedves Sinkó,

Ne felejtse el kérem, hogy az embernek elsősorban izmosnak kell lenni, ha [a katedráján?] kitartani kíván akármilyen világnak, a gondolkodás törvényeit (tisztelni) és ha arra fordul a sors, az ész védelmére a fegyveres ellenállásra is elszánni magát.

A jövő még mindig mint valami csodálatos fata morgana lebeg előttünk és ha az egész Újvidék valami jobbnak mutatkozik mint eddig, [...] annak csak örülök. Köszönöm a kedves levelet és üdvözlöm kedves feleségét

vaš M. K.⁵

Az újvidéki Forum Kiadó 1960-ban megjelentette Krleža *Bankett Blitvában* című művét, Herceg János fordításában. A Magyar Szóban megjelent ismertetést a következő levél kíséretében küldte el Sinkó Krležának:

Kedves Krleža,

a nagy útról való visszatérése alkalmából baráti régi szeretettel köszöntöm mindkettőnk nevében.

Mellékelten küldöm az itteni Magyar Szóban megjelent ismertetést a Banket u Blitváról; az írója, Bori Imre, fiatalember és az én asszisztensem a fakultáson.

Szeretettel köszönti

Sinkó Ervin.

Novi Sad, 1962. febr. 28.

A következő levél, amelyben Sinkó felajánlja közreműködését Krleža-művek magyarországi kiadásának megszervezésében az író hetvenedik születésnapjára, egy nagyszabású tervet körvonalaz. Itt voltaképpen két, egymással párhuzamosan futó esemény-sorról volt szó, amelyekre azonban Sinkónak egyáltalán nem volt befolyása. Az újvidéki Forum szépirodalmi műveket tervezett kiadni, ehhez nem volt szüksége Sinkó közreműködésére, a budapesti Európa Kiadó pedig, amely tudott Sinkó eltiltásáról, amit Hevesi Gyula akadémikus finoman úgy fogalmazott meg egy levelében, hogy mellőzésében

⁴ Miroslav Krleža Sinkó Ervinnek, SL II, 111. sz. levél.

⁵ A fogalmazvány végén (és magát személyesen) áthúzva; az aláírás alatt: *dovidjenja zdravo*.

„nagyobb súllyal utaltak politikai meggondolásokra mégpedig igen rendes elvtársak is”,⁶ egyáltalán nem kért Sinkó közreműködéséből.

Kedves, igen kedves Krleža,

először is: megérkeztünk, amint látja és ha nem tudná, akkor azt is tudnia kellene, hogy Mici is, én is nagyon sajnáltuk, hogy elutazásunk előtt nem találkozhattunk. Sajnálunk, mert már nagyon-nagyon kevesen vannak azok, akikkel igazán jó együtt lenni.

Kérdéssel illetve kéréssel fordulok ezúttal Magához. A budapesti magyarok, mint értesültem, hajlandók volnának 3–4 eddig *magyarul* meg nem jelent Krleža könyvből kétháromezer példányt a Forumtól (a noviszáditól) magyarországi eladásra átvenni. A Forum arra kért meg engem, hogy segítek neki és kérem meg Magát, hogy mondja meg, melyek azok a művei, amiknek a lefordítását egy ilyen koprodukció céljára, magyarra fordításra megengedné illetőleg helyeselné. Én a magam részéről elsősorban arra gondoltam, hogy legalább két vastag kötetre való essayvel kellene kezdeni; ebből a szempontból tudnak Krležáról legkevesebbet a magyarok odaát. S ezek megválogatását, természetesen akkor, ha Maga beleegyezik, én szívesen vállalnám – s ezúttal a fordítást is itt magam ellenőrizném. Ennek a lehetőségnek annál inkább örülök, mert a magam példáján tapasztaltam, hogy tekintettel a világ minden részén élő magyar „diasporára”, a magyarul megjelenő Krleža könyvek nemzetközi jelentőségüket végre érvényre juttathatnák. Minthogy az itteni kiadóvállalat emberei a hónap végén Pestre utaznak, arra kérem, hogy pár sorban értesítsen beleegyezéséről. Ha szükségesnek látja, a Forum esetleg Farkas Nándort vagy másvalakit Zágrebba küld, hogy a részleteket személyesen is megbeszélje Magával.

Mici annakidején, ha emlékszik még rá, lefordította a *Zlato i srebro Zadra* és az *Izlet u Mađarsku*-t s ezeket a fordításokat Vaso Bogdanov annakidején elkérte Micitől. Ha lehetne, nagyon kérem, próbálja meg személyes autoritásával Vasotól ezeket a kéziratokat visszaszerezni. Gyönyörű kötetet lehetne a maga képzőművészekről és képzőművészetről szóló tanulmányaiból összeállítani!

Bocsásson meg a túlhosszúra nyúlt, de számomra is fontos ügyben írt levelemért. Ha Maga nem érne rá arra, hogy összeállítsa a magyarra fordítandó kötetek tartalmát, én, ha felhatalmaz rá, megtenném a részletes előterjesztésemet. Nem tudom, emlékszik-e az én írásomra, mely „*Djelo Miroslava Krleže*” címen jelent meg – az volna esetleg szélesebb részletezéssel az előszó a magyar kiadáshoz. Ez utóbbi azonban persze nem fontos. Ha volna valami ennél jobb, akkor azzal indulna útjára a három, négy vagy esetleg öt Krleža-kötet.

C'est tout. Egyébként is jól vagyunk és Micivel együtt a régi szeretettel és ragaszkodással üdvözl

Sinkó

(Novi Sad, 16. X. 62.)

⁶ Hevesi Gyula Sinkó Ervinnek, SL II, 260. sz. levél.

Postafordultával küldött válaszában Krleža elégedetten nyugtázza Sinkó levelének vételét, és közli, hogy kész fogadni Farkast, vagy valakit, aki el tud utazni Zágrábba.⁷

A következő évben Krleža a „kedves, öreg Sinkóm”-tól egy korábban megjelent cikkének a kéziratát kéri, aminek Sinkó készségesen tesz eleget.⁸

Drága jó Krleža,

köszönöm, hogy eszébe jutottam s ma érkezett levelére sietek – és siethetek – válaszolni, mert rövid keresés után sikerült megtalálnom a kérdéses cikk kéziratát. Mellékelten mindjárt küldöm is. Csakugyan azt hiszem, hogy a kiadó valóban kitűnően felhasználhatja, Grazban nem lesz neki nehéz megszerezni az „Express”-nek azt a számát, amelyből az idézeteket szedtem ki annakidején. (A lapot akkor Magának visszaadtam.) De azt hiszem, további citátumok nem tennék frappánsabbá a tézist, hogy az úgynevezett élet ez esetben az irodalom mögött kullog, valósággal másolja, anélkül hogy tudatában volna, plagizálja a költőt és a költészetet.

Remélem pihenten és szerencsésen érkeztek Brioniba – s talán szabad azt is remélnem, hogy nem nagyon sok idő múlva, üdvözölhetem Zagreb szeretett falai közt. Mindkettőnk meleg üdvözlését küldve mindkettőjüknek

szeretettel köszönti és várja vissza az, aki szőröstül-bőröstül a magáé,

Sinkó

Zagreb, 1963. aug. 12.

A következő év tavaszán Krleža két hónapon át a Kultúrkapcsolatok Intézetének vendége volt Budapesten. Valószínűleg erre az időre fordították le és mutatták be Krleža *Areteusz* című színművét. Sinkó lelkes hangú levelével kapcsolatban csak annyit jegyez meg, hogy az ünnepeltetés és siker nem volt más, mint „egy ócska és régi túlszűfolt moziban egy meleg május esti gnjavaža” (smárolás).⁹

Kedves Krleža,

még ha akarnék, akkor sem lehetne Magáról megfedkezni: még Brelára is utánam jön a Maga budapesti ünnepeltetésének visszhangja. Mellékelten küldöm az „Élet és irodalom” VIII. évf. 24. száma 1964. jún. 13.-i cikkét.

Szeretettel a maga hűségese

Sinkója

Brela, 1964. jún. 18.

A képeslapot Krleža 71. születésnapjára küldte:

⁷ Miroslav Krleža Sinkó Ervinnek, SL II, 194. sz. levél.

⁸ Miroslav Krleža Sinkó Ervinnek, SL II, 236. sz. levél.

⁹ Miroslav Krleža Sinkó Ervinnek, SL II, 273. sz. levél.

Drága jó Krleža,
minthogy a legközelebbi postahivatalig, Baška Vodara nem akarunk elzarándokolni sürgönyzés céljából, engedje meg, hogy ezen a képeslapon mondjam el, amit – remélem – úgyis tud – mennyire személyes szerencsémnek érzem, hogy Magának születése napját szerény, de annál melegebb jókívánságokkal ünnepelhesse Micivel együtt. Szívből, szívbéli szeretettel

Sinkó Ervin és Mici

1964. júl. 1.

A következő levél mintha sejteni engedné, hogy Sinkó tevékenyen részt vesz Krleža művei magyarországi kiadásának előkészítésében:

Kedves, kedves Krleža,
mint látja, már Novi Sadról írok, ahova, hála az én gépkocsivezetőmnek, pár nap előtt érkezünk meg. Mint gondolhatja, meglehetősen sok időt töltöttem a rádió mellett ezekben a napokban – és de Gaullenak adtam igazat, aki állítólag az eseményekről értesülve úgy nyilatkozott: Sic transit gloria mundi.

De tartok tőle, hogy ennél többről van szó.

Egyébként közölhetem, hogy a három könyv, amit a Forum magyar fordításban elkészített: a Filip Latinovicz, a Glembay-próza és a Glembay drámaciklus. Közben a magyarok közölték, hogy a Filip Latinovicz-cal egy kötetben akarják a novellákat is. Jelenleg a Forum vezérkara Pesten tartózkodik, hogy megbeszéljék ott a többi kérdést is. Egyebek között magukkal vitték az Ács Károly versfordításait is, hogy megkérdezzék, akarnák-e a magyarok a Krleža verseknek az ilyen kiadását is.

Ez minden. Amint valami újat megtudok, értesíteni fogom.

Remélni szeretném, hogy a csúnya ősz ellenére jó egészségben – és irántam és irántunk barátságos érzelmekkel élvezi ezt a különben nem éppen élvezetes életet.

Mindkettőnk nevében ragaszkodó hűségese szeretettel üdvözl

Sinkója

Novi Sad, 1964. okt. 19.

1965. október 17-én kelt Sinkó utolsó levele Krležához. Tényszerű beszámoló és kérés (nem először): telefonáljon, vagy ha Belgrádba tart, látogasson el hozzájuk. Krleža figyelmen kívül hagyja ezt a kérést. Azt kéri ellenben, hogy Sinkó, mint hű embere, keresse fel Farkas Nándort az újvidéki Forumnál, vagy hívja fel telefonon, és érdeklődjék művei kiadásának sajtóviszhangjáról. Hogy ez megtörtént-e vagy sem, arról semmit sem tudhatunk.¹⁰

¹⁰ Miroslav Krleža Sinkó Ervinnek, SL II, 364. sz. levél.

Igen kedves Krleža,

sajnálom, hogy még csak el sem búcsúzhattunk. Hirtelen határoztuk el, hogy útra kelünk, féltünk, hogy megromlik az idő. Szerencsésen megérkeztünk s most, miután a kaput elálló és az ablakokat teljes magasságukban elfödő vadromantikus vegetációt eltávolítottuk s a lakást is rendbe szedtük, jól fűtött szobákban mi is már rendben vagyunk.

Ha útja Belgrádba viszi, ne felejtse el bennünket. Biztonság okából íme a noviszadi telefonszámunk: 52533 – hiszen tudja, mennyire örülnénk, ha részévé magát, hogy ide látogasson.

Mici nevében is hűségesen, szeretettel üdvözlí

Sinkója